

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЗ «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»
ІСТОРИКО-ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ І
МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН**

**ЛІНГВІСТИКА Й ЛІНГВОДИДАКТИКА: ЗДОБУТКИ І
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

06–07 грудня 2024 року

**МАТЕРІАЛИ
ЮВІЛЕЙНОЇ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ
МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ**

Одеса – 2024

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЗ «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»
ІСТОРИКО-ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ І
МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН**

**ЛІНГВІСТИКА Й ЛІНГВОДИДАКТИКА: ЗДОБУТКИ І
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

06–07 грудня 2024 року

**МАТЕРІАЛИ
ЮВІЛЕЙНОЇ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ**

Одеса – 2024

УДК 801.8 + 811
ББК 81.2(4Укр)я5
Є27

Друк за ухвалою вченої ради ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
(протокол № 7 від 26.12.2024 року)

Редакційна колегія:

Євтушина Т. О. – к.філол.н., доц., доцент кафедри української філології і методики
навчання фахових дисциплін – технічний секретар;

Прокопенко Л. І. – к.пед.н., доц., завідувач кафедри української філології і методики
навчання фахових дисциплін – відповідальний редактор;

Босак Н. Ф. – к.пед.н., доц., доцент кафедри української філології і методики
навчання фахових дисциплін;

Горіна Ж. Д. – к.пед.н., доц., доцент кафедри української філології і методики
навчання фахових дисциплін.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Марчук Л. М. – д.філол.н., проф., завідувач кафедри журналістики Кам'янець-
Подільського національного університету імені Івана Огієнка;

Нагорна Н. В. – к.пед.н., доцент кафедри педагогічної освіти та соціальної
реабілітації Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Є27 Лінгвістика й лінгводидактика: здобутки і перспективи розвитку: матеріали
Ювілейної Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих науковців (м. Одеса,
06-07 грудня 2024 р.) [Електронне видання]: зб. тез доп. / редкол. Т. О. Євтушина,
Л.І.Прокопенко, Ж.Д.Горіна, Н.Ф.Босак. Одеса: ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2024. 187 с.

У збірнику вміщено доповіді учасників Ювілейної Всеукраїнської науково-
практичної конференції молодих науковців «Лінгвістика й лінгводидактика: здобутки і
перспективи розвитку» (м. Одеса, 06-07 грудня 2024 р.). Матеріали збірника можуть бути
корисними для широкої філологічної аудиторії.

*За зміст тез, достовірність цитувань та оригінальність викладення матеріалу
відповідальність несуть автори*

© ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського», 2024
© Автори статей, 2024

ЗМІСТ

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Горіна Жанна

Комікси як жанр візуального наративу 6

СЕКЦІЙНІ ЗАСІДАННЯ

Александрова Орина

Можливості інтерактивної платформи Lerningapps для підтримки освітнього процесу на уроках української мови в основній школі 14

Басараба Ангеліна

Розвиток читацького інтересу в учнів закладів загальної середньої освіти за допомогою інтерактивних методів 18

Безверхна Олена

Активне словотворення в медіадискурсі періоду повномасштабного вторгнення: за матеріалами ГРАКу 21

Бойко Варвара

Використання інтерактивної платформи Wordwall як допоміжного інструменту під час підготовки уроків української мови в початковій школі 26

Бойко Маргарита

Синтаксис авторського монологічного мовлення кульмінації повісті «Неймовірні пригоди Івана Сили, найдужчої людини у світі» Олександра Гавроша 30

Дідур Людмила

Генезис української мови 33

Довга Єлизавета

Формування граматичної компетентності в учнів 6 класу під час вивчення дієслова (на матеріалі програмових творів про козаків) 42

Євтушина Тетяна

Фразеологізми як структурний компонент складених присудків прози Г. Вдовиченко 47

Гіперболізація як засіб зображення головного героя відчувається в описах незвичних циркових номерів Івана Сили, непереможності у боях із силачами світу [1, 25].

Фактичний матеріал переконує, що кількість однорідних членів речення впливає на однотипність висловлюваної автором думки, яка стає об'ємнішою, багатшою, повніше охоплює реалії життя. Наприклад: «Джебсон був чемпіоном Британії з боксу й кумиром молоді» (N1s CopfN5s й N5s.) [2, 46]; «В Івана полетіли прокльони, лайка й навіть окремі предмети» [2, 47]; «Іван замкнувся в собі й навіть зі своїми колегами став неговірким» [2, 47]; «Америка вражала всім: ідеями, багатством, людьми» [2, 49].

Порівняльним зворотом Олександр Гаврош яскраво відтворює складність бою між Іваном Силою і Пацакою Макурі. Про цей бій верховинець домовився самотійно, оскільки образливо зрозумів, як наживається на ньому мадам Бухенбах. Наприклад: «Обоє борців уже сопіли, як бугай» [2, 54]. Напередодні від'їзду додому випала нагода підзаробити, щоб одружитися з Мілкою та залишити цирк. Семикласники погоджуються з вдалістю порівняльного звороту, але це лише після словникової роботи можливе. Адже не всі міські діти знають, що бугай – це некастрований племінний бик.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, авторське монологічне мовлення кульмінації містить прості ускладнені речення. Вони здебільшого ускладнені відокремленими членами речення. Функційно навантажені однорідні члени речення з узагальнювальними словами. У подальшому доцільно дослідити навчання учнів 7-8 класів синтаксису простого ускладненого речення на текстовій основі повісті «Неймовірні пригоди Івана Сили, найдужчої людини у світі» Олександра Гавроша. Крім того, створені мінімальні структурні схеми простих ускладнених речень на основі фактичного матеріалу досліджуваного художнього твору стануть у пригоді у вишівській практиці викладання синтаксису здобувачам-філологам.

Література

1. Качак Т. Б. Концепти маскулінності у пригодницькій прозі для юних читачів. Богдан, 2017. 88 с. 2. Українська література. Хрестоматія. 7 клас : зошит з друкованою основою. Ч. 7. уклад.: І. В. Гавриш, О. В. Гученко. Харків : Інтеллект України, 2023. 56 с.

*Людмила Дідур,
старший викладач кафедри журналістики та
мовної комунікації
Одеського національного морського університету*

ГЕНЕЗИС УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Анотація: У статті розглянуто походження, зародження і розвитку української мови, періодизації історії літературної мови, зокрема хронологічним етапам поділу історії української

літературної мови, а також подано обґрунтування важливості вивчення та популяризації обраної тематики.

Ключові слова: українська мова, генезис, російсько-українська війна, державність, мовне питання, періодизація, українізація.

Abstract: The article examines the origin, origin and development of the Ukrainian language, the periodization of the history of the literary language, in particular the chronological stages of the division of the history of the Ukrainian literary language, and also provides a rationale for the importance of studying and popularizing the chosen topic.

Key words: Ukrainian language, genesis, Russian-Ukrainian war, statehood, language issue, periodization, Ukrainization.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Відомо, що мова має акумулятивну здатність та є незнищеним феноменом. Якщо комусь спаде на думку, що мову можна знищити, заборонивши її ужиток в усіх галузях суспільного життя, – то насправді це хибна думка, мова – безсмертна, тому що тисячі мовців вклали в неї смислове значення...

В умовах російсько-української війни, що сьогодні склалися, від яких щодня потерпають українці, державність України потребує становлення чітких позицій у багатьох питаннях. Зокрема, це стосується і питання функціонування та розвитку української мови. Нам, українцям, потрібно припинити виборювати право мати нашу власну мову, українську мову. Всього-на-всього маємо щодень послуговуватися нею та створювати навколо себе українськомовне довкілля. У нас має бути своя мовно-національна фабула, й вона полягає в одному – говорімо українською, вивчаймо українську, спілкуймося українською, демонструймо позицію не прийняття іншого! Оскільки українська мова на теренах України – мова дуже давня, а нав'язаний нам міт «української мови немає, не було й не може бути», який росіяни активно пропагують із часів видання Валуєвського циркуляру в 1863 році й до сьогодні, спонукає теж долучитися до концепцій провідних науковців стосовно розвіювання цих домислів.

Аналіз наукових досліджень, у яких розглянуто порушену проблему. Обговорення становлення, розвитку й періодизації української мови привертало зосередженість багатьох учених. Важливими є дослідження, які простудійовані в працях українських науковців: І. Огієнка [14], О. Горбача [2], Ю. Карпенка [11], О. Ткаченка [18], Ю. Шевельова [21], В. Німчука [12, 13], Г. Півторака [15, 16], О. Царука [19], Л. Залізняка [9, 10] та інших.

З початку незалежності України це питання вибухнуло з новою силою, адже саме в цей період українські вчені зуміли достовірно показати історію українського етносу та його мови. Сучасні лінгвістичні дослідження в царині порушеної проблеми прагнуть до узагальнення напрацювань у зазначеній площині та систематизації поглядів попередників. Наразі активну позицію щодо мови в публічних виступах, виданнях та численних публіцистичних статтях займають О. Забужко [7, 8], П. Гриценко [3], С. Жадан [5], І. Фаріон [20], О. Авраменко [1], О. Демська [4] та інші передові культурні діячі, науковці й письменники. Зокрема,

широко висвітлює мовне питання й суспільно-політичне інформаційне інтернет-видання «Суспільне Мовлення», наприклад, просвітницький фільм про зародження, розвиток, занепад та розквіт української мови «Як українці українською заговорили» [23]. У проєкті ютуб-каналу «Реальна історія» Акім Галімов створює невеликі відео на важливі історичні теми, якими спекулює росія [24]. Проєкт «Локальна історія» завбачає дослідження минулого крізь призму окремих місцевостей: аудіо- та відеофіксація спогадів старожилів – очевидців важливих історичних подій XX століття, та відтворення давніх світлин і документів [25].

Зокрема, у XIX столітті О. Потебня [17] та П. Житецький [6] вступали в дискусії з російськими мовознавцями, відстоюючи автономність української мови.

Метою цього дослідження є аналіз формування та увиразнення засад періодизації історії найбільшого скарбу українського народу та нації – української мови. Зокрема, вважаємо, що сьогодення вимагає актуалізацію та науково-популярне відображення питань генезису української мови задля формування основ теоретичних засад глибокого мовного розуміння в демократичному суспільстві нашої країни.

Викладення основного матеріалу. Українській мові знадобиться пройти шлях у тисячу років, пройти свій генезис: відокремлення від інших мов, власної еволюції, становлення, занепаду, заборони, розквіту, щоб зазвучати так мелодійно й прекрасно, як тепер... А як все починалося? Мовознавці припускають, що східні слов'яни у V-VIII столітті до хрещення Київської Русі спілкувалися Праслов'янською говіркою, й вже тоді у побуті були слова, які мали явні риси української мови: «око», «чело», «конь», «сорочька», «молоко», «риба», «людина».

Славіст-мовознавець Ю. Шевельов у своїй праці «Історична фонологія української мови» [21] визначив чотири періоди в її історії: протоукраїнський – до середини XI століття; давньоукраїнський – XI-XIV століття; середньоукраїнський – XV-XVIII століття; сучасний – з кінця XVIII століття і до сьогодні.

Отже, протоукраїнський період відзначився історичними джерелами двома важливими подіями. Середньовічна Україна (Русь) V століття, землі майбутнього Києва. Оселяли ті землі поляни, а серед них були могутні лідери роду Княжого, брати Кий, Щек, Хорив і сестра їхня Либідь. Після смерті засновників Києва жили собі поляни не тужили, добра наживали, хати будували, коли у 866 році, два мужі, скандинавські воїни, – Аскольд і Дір, забажали володарювати в Києві. Згодом у 882 році поклав на Київ око варяг Олег Віщий та назвав себе князем Київським, а Київ метрополією, що означає: метр – мати, поліс – місто, тобто, «матір'ю городів руських». А чому ж тоді Київська русь? – Якщо розгорнути книгу «Історія української літературної мови» Івана Огієнка [14], можна знайти там одну з версій: слово «Русь» було принесено варягами в IX столітті. Воїнів-варягів, які прийшли на Київщину, називали русами, тобто русинами.

Офіційно абетка, мова і писемність прийшли на Руські землі у 988 році, коли князь Володимир Великий хрестив Київську Русь і повалив слов'янських ідолів. Метою хрещення було підняття політичного рівня Русі, а натомість сталося так,

що до нечуваних висот підняв мову та писемність. Таким чином, після хрещення Русі, мови стало дві: давньоруська – побутова мова, та церковнослов'янська – мова церкви. Безперечно, грецизми і давньоболгарські слова наповнили лексикон простих мешканців Русі. Наприклад, був «карабі» – став корабель. Посадили «менту» – виростили м'яту. «Ангурі» – перетворився у всім відомий огірок. А господині стали смажити не «еладі», а оладки.

Завдяки церковним стосункам Русі з Візантією в нашій мові з'явилися такі слова як: «біблія», «монастир», «псалом», «піп», «янгол», «спаситель», «учитель», «священник», «храм», «празник», «пастир», «богослов» та подібні. Змінилися у вимові чоловічі та жіночі імена. Був Андреас – став Андрій, Николаос – перетворився на Миколу, а Гелена обернулася на Олену. Також у середині IX століття два брати Кирило та Мефодій взялися перекладати Святе Письмо з грецької на старослов'янську мову, але без старослов'янської абетки це зробити було нереально. Тоді брати взяли 24 літери грецької абетки, додали до них 12 власних, – так і вийшла кирилиця.

Давньоукраїнський період. На стінах Софіївського собору в Києві було виявлено букви кирилиці, вони датуються XI століттям, власне, коли і збудований сам храм. Ці букви та слова мають риси сучасної української мови, що цілком можна прочитати: «...Господи, помози рабу своєму Василеві...».

На початку XI століття, за правління Ярослава Мудрого, стався один з найпотужніших освітніх ажіотажів того часу. Це період розквіту мови, писемності, культури. Будуються школи, відкриваються семінарії, набирає популярності домашнє навчання. Книгозбірні того часу стали осередком накопичення й використання писемних виявів людської думки, що відображали ідеали духовного і світського життя суспільства, його моральні та світоглядні орієнтири. Найбільша тодішня книгозбірня була саме в Софії Київській.

Постійні чвари князів за владу похитнули міць Київської Русі. Це стало початком занепаду колись могутньої Київської Русі. Мова та писемність відповідно розвивалися повільніше. Але, це був старт до нового етапу.

Далі настав досить довгий середньоукраїнський період – роки великого князівства Литовського та Руського. Новий союз і новий етап нашої мови. У період Литовсько-Руської доби розвивалися дві мови: розмовна – руська (дочка давньоруської), і офіційна руська – мова документів.

1529 року руською мовою був написаний «Литовський статут», який є своєрідною Конституцією, де були прописані закони, норми і права тогочасного князівства Литовського, Руського та Жемантійського. Наша мова отримала нове дихання. Вона збагатилася запозиченими словами з інших мов: німецької, польської, чеської та литовської. Наприклад, термін «костел» – має чеське походження, «ратуша» – польське, звідти ж родом – «зошит», «олівець», «зброя», «цвях», «уряд», «гармата». Поповнився і синонімічний ряд: на Русі казали – ставити хату, на польський манер почали вживати слово – будувати. На Русі скликали всіх на віче, а в період Литовської доби увійшло в ужиток слово – рада. Приклади

німецьких слів, які добре вкоренилися в сучасній українській мові: «смак» і «дах», сюди ж додаються «рахунок», «лаштунок», «друшляк», «таця», «льох», «шухляда», «шпиця», «швагро» – свояцтво (швагром називають чоловіка сестри або брата дружини, слова синоніми шурина, свояка, звичний нам зять). Через різноманіття чужоземних слів змінюється й написання деяких букв: звук «г» спочатку записували як «кг», потім винайшли для нього спеціальну літеру «ґ». Цей звук і у XIV столітті, і зараз звучить переважно, у запозичених словах, які ми українізували: агрус, гава, газда, ганок, гудзик, дзига тощо.

Унікальна літера в нашій абетці «ї» – такої літери немає в жодній абетці світу. Ця літера збереглася в нас із часів Русі.

Зокрема, у роки середньоукраїнського періоду відбувається перерозподіл Європи у нові держави, і найголовніше, є початком боротьби за нашу українську незалежність. Поштовхом до цього стала, так звана, Люблінська унія, яка відбулася 5 червня 1569 року, в результаті чого утворився союз Річі Посполитої, до якого увійшли: Королівство Польське та Велике князівство Литовське і руські, наші українські землі. Наслідком цього стало те, що Польща почала колонізувати наші землі та утискати нашу мову. Це були утиски як народу, так і мови, що призвели до невдоволень і протестів, й поклали новий витік у нашій історії та нашій самосвідомості «усвідомлення себе, як нація». Це була Гетьманщина.

Початком цього в 1647 році стала особиста трагедія Чигиринського реєстрового сотника, Богдана-Зіновія Хмельницького, зокрема, й приводом для створення нової української козацької держави – Гетьманщини. І саме Хмельницькому це вдалося. Це було, фактично, відновлення незалежності з часів Русі. У 1648 році майбутньому гетьману вдається підняти на повстання спочатку низових козаків, а потім приєдналися, завдяки національній ідеї, і реєстрове козацтво. Козаки змусили поляків відступити, після цього в один із перших днів лютого 1648 року, козацька Рада обрала Богдана гетьманом Війська Запорозького і вручила йому булаву.

Руська мова, тепер ми її називаємо – староукраїнська – активно розвивалася, незважаючи на польські утиски. Всі козаки, зокрема, і сам Гетьман Богдан Хмельницький говорили своєю рідною мовою. Говорити рідною мовою, на той час, було престижно. Багато слів, якими ми користуємося сьогодні, увійшли до нашої мови в період Гетьманщини. Переважно це слова тюркського походження, оскільки Кримське ханство та Туреччина то воювали, то дружили. Тож через військову справу в нашому лексиконі з'явилися такі слова: «чумак», «гайдамака», «товариш», «отаман» та інші.

Багато козацьких прізвищ, виявляється тюркського походження: Балабан, Мурза, Кочубей, Кутлубей, Шингерій. Подібна картина з назвами міст та містечок Півдня України: Комишуваха (Запорізька область), Баштанка (Миколаївська область), Каланчак (Лівобережжя Херсонщини).

Крім того, у період Гетьманщини зародився унікальний козацький скоропис, яким володіли не лише козаки, а й школярі. Пташиним пером на папері діти та

дорослі виводили ціле візерункове мистецтво української каліграфії. Зі скорописом з'явився нахил, дрібні літери, великі літери, хвостики вгору, вниз, петельки та розписи.

У січні 1654 році відбулася Переяславська рада, де Українська держава, на той час Гетьманщина і Московське царство усно домовилися щодо підписання договору про Союз. Ці домовленості втягнули нашу державу в більш ніж 350-річну історію війни з московитами за наше право називатися українцями.

Дослідники вважають, що Хмельницький, підписавши союз з Московією, не планував віддавати землі держави, яку сам створив. «Дружба» двох рівноправних держав призводить в подальшому до заборони використовувати і вживати українську мову. Це було першою спробою нав'язати нам «руський мир», і це сталося ще у XVII столітті.

У 1667 році Україну поділять: Правобережжя відійде Річі Посполитій, Лівобережжя – Московській державі. Козацько-гетьманська держава проіснувала понад 100 років. Після Богдана Хмельницького гетьманом були Пилип Орлик, Іван Мазепа, Іван Скоропадський і інші гетьмани, які об'єднані спільною метою бути вільною державою, вільними людьми.

З появою Речі Посполитої бере початок сучасний період, за Ю. Шевельовим, відтоді й українська мова почне втрачати свої привілеї та поступатися польській. Однак, колонізація стосувалася переважно верхніх щаблів суспільства, а козаки й селяни залишалися вірними староукраїнській мові. Річ Посполита правлячи правобережжям України, звісно, утискала нашу мову, але ніколи не переслідували мету ополячити українців. Московити ж, на Лівому березі після окупації нашої землі від часів козаччини, взяли курс саме на знищення української мови та української державності.

Багато істориків та вчених стверджують, що саме з цього моменту і почалась епоха великої російської брехні та пропаганда. Вона вдало скористалися назвою Русь, вони зробили з русинів – росіян. Далі від московських царів посипалися закони та наративи, що намагалися «стерти» нашу мову та ідентичність. Петро I у 1719 році заборонив друкувати книги українською мовою, а ті, що вже були написані наказав звир'ятати з російським «язиком». З 1720 року, за його ж наказом, з монастирів почали вилучати історичні книги, написані українською мовою.

У 1740 році царським указом було переведено канцелярії Гетьманщини на російську мову та заборонено викладати в закладах освіти українською мовою. Проте, утиски, заборони, ліквідації та знищення не загальмували, а навпаки, пришвидшили появу нової плеяди письменників: Тарас Шевченко писав на Київщині, Леся Українка творила на Волині, Ольга Кобилянська – на Буковині, Михайло Коцюбинський писав на Поділлі, Іван Франко – на Галичині, Григорій Сковорода та Микола Костомаров – на Слобожанщині. Саме сьогодні знаємо, що всі вони жили під різними імперіями, але розвивали і доносили людям живу українську мову.

Доказом цього є унікальність «Енеїди» Івана Котляревського 1798 року, по перше, мова – Іван Котляревський написав її сучасною для себе живою українською мовою, якою спілкувався сам, а також всі навколо. По друге, це жанр, завдяки сатирі, в цій комедії-бурлеску Іван Котляревський показав українців – «троянців», які попри всі випробування все ж таки будують свій Рим, свою державу – Україну.

У 1863 році міністр внутрішніх справ Російської імперії Петро Валуєв видає циркуляр, в якому стверджує, що «ніякої особливої малоросійської мови не було, немає і бути не може, і що наріччя їх, вживане простолюдом, є нічим іншим, як російською мовою, лише зіпсованою впливом Польщі» та розпоряджається «щоб до друку дозволялись тільки такі твори цією мовою, які належать до галузі красного письменства; пропуск же книг малоросійською мовою як духовного змісту, так навчальних і взагалі призначених для початкового читання народу, припинити». У 1876 році з'являється «Емський указ», який забороняв українську мову в школах, церквах, газетах, журналах, науці, офіційно-діловій сфері, перекладах, публічних виступах і театрі.

Період суцільних заборон надихнув українських митців та письменників на створення нових унікальних словотворень, зокрема, й запозичених і адаптованих слів під нашу вимову. Проте, найбільша кількість у нас, суто українського походження. Такі як: «багаття», «бандура», «батьківщина», «вареники», «державна», «деруни», «козак», «лелека», а ще «напувати», «баритися», «заздалегідь», «щодня» – всі ці милозвучні слова питомо українські. Чималу кількість українських слів придумали та витворили письменники, так звані, письменницькі неологізми (ковані слова). За дослідженням Інформаційного порталу «РБК-Україна», висвітленими в публікації 12 травня 2024 р. [22], Іван Котляревський, який є засновником сучасної української літературної мови, також є автором слів: «несамовитий», «приміта», «розтовкти», «угамуватися». Агатангел Кримський створив слово «зміст». Тараса Шевченка вважають автором таких слів: «вогняний», «фортеця», «знищити», «мордуватися», «почимчикувати», «передмова», «післямова», «восокочолий». Михайло Старицький вперше вжив слово «мрія». До цього в українській мові було лише слово «мріти» – дивитися вдалечінь. Також він є автором слів «незагойний», «завзяття», «байдужість», «темрява», «привабливий», «потужний», «передчасний», «майбутнє». Іван Франко створив слова «чинник», «недвижно», «невпинний», «отвір», «привід», «припис», «пречудовий», «проблиск», «поступ», «прямовисно», «свідокство», «привид». Пантелеймон Куліш увів до української мови авторські слова «вабити», «згряя», «злочинець», «несвідомий», «покора», «послуга», «почуття», «рівність». З-під пера Олени Пчілки, матері Лесі Українки, вийшли слова, що додають нашій мові емоцій та переживань, – це «палкий», «променистий», «нестяма», «мистецтво» «переможець». Сама ж Леся Українка теж поповнила українську мову новими словами: «провесна», «промінь». Марко Вовчок є авторкою слів «красень», «легкодухий», «намір», «питання», «струмінь». Леонід Глібов увів у нашу мову слова «бурмотати», «пожовкнути», «соромно». Іван Нечуй-Левицький є автором

слів «світогляд», «самосвідомість», «стосунок», «перепона», «квітник», «вигукування», «сміливість».

Підсумовуючи період Російської імперії, можна сказати єдине, що з 1721 до 1917 р., а це 196 років, українська мова зазнала надзвичайного сили лінгвоциду. Незважаючи на всі заборони, літератори, митці та письменники продовжували писати українською мовою, демонструючи свій спротив тодішнім наративам. Ця літературна традиція перейшла до наступних поколінь.

За часів радянщини запанував тоталітарний червоний режим, який відразу розгорнув бурхливу українізацію. Більшовики запровадили нам українізацію, як свободу, але насправді, підклали сиру до пастки. Але звісно ж, що до усвідомлення цього нам все ж таки дозволили, хоча б на недовгий період заговорити своєю рідною мовою.

У 1927 році педагоги, літератори, мовознавці беруться за створення загальноукраїнського правопису («Харківського правопису»). Адже вплив десятками років російської, угорської, польської мов, майже викорінили індивідуальність української. Які ж були особливості цього правопису? Варто згадати: слова грецького походження писати через «т», а не «ф», тобто – не ефір, а етер, не кафедра, а катедра, не міф, а міт. До речі, за Постановою КМУ, в 2019 році, нова редакція Українського правопису дає такі самі рекомендації щодо слів грецького походження. Ще однією особливістю Українського правопису 1927 року є те, що запропоновано зберігати літеру «е» в словах іншомовного походження: Європа, Еспанія. У 1929 році після всіх затверджень «Харківський правопис» надрукували та розповсюдили у школах, редакціях і видавництвах.

Але вже у 1933 році Харківський правопис несподівано оголосили небезпечним та націоналістичним. Радянська влада тоді заборонила і замінила українські слова на російські. Наприклад: аркуш на лист; загал на сукупність; мірило на масштаб; байдужий на пасивний; хідник на тротуар. Під репресії потрапили і буква «г», яка з'явилася в українському алфавіті в XVI-XVII столітті – тоді її викинули звідусіль.

Після тотальної заборони української мови, почалися репресії проти митців та письменників. Цей період увійде до історії як «Розстріляне відродження». Від тих моторошних подій дотепер минуло 87 років, а сучасна Росія та сама тоталітарна машина, що продовжує знищувати український народ, нашу історію, нашу культуру, наші традиції, наше слово. Це свідчить про те, що росіяни бояться нашої мови та мова має значення.

Колективізація у 1928-1933 роках. Три періоди Голодоморів 1921-1923, 1932-1933, 1946-1947 роки. Сталінські репресії у 1930-1953 роках. Друга світова війна у 1939-1945 роках. На якийсь час російська влада, все ж таки, надломилася дух українського народу та перетворили нашу націю на безликих «совєтських» людей, без власної історії, культури, мови, проте, з чітким усвідомленням меншовартості.

Висновки, перспективи подальших досліджень. З періоду початку незалежності Україна можна й завершити подорож генезисом української мови та

перейди до висновків. Оскільки з настанням Незалежності України зароджується період перемог і поразок, але українці зуміли об'єднатися від Сходу до Заходу, від Півночі й до Криму. Насправді, вперше з часів Київської Русі наші землі об'єднані так довго. Ми йдемо сучасним, європейським, цивілізованим шляхом, який колись розпочав Володимир Великий. Ми об'єднані бажанням бути незалежними, про що так мріяв Богдан Хмельницький. Ми нарешті вільно говоримо українською мовою, за яку століттями проливалось стільки крові, проливається дотепер та невідомо, скільки ще буде проливатися. Завдяки мові ми знаємо, хто перед нами: поляк, італієць, француз чи німець. Більше того, завдяки мові ми знаємо, хто наш ворог, ми знаємо, якою мовою наш ворог розмовляє. Безперечно, вже наведено та можна навести ще чимало аргументів і прикладів на користь позиції, яка висвітлена в цій публікації, але й запропоновані переконливо доводять, що мовний двигун українського народу запустився багато століть тому. І наше завдання зараз не дати йому зупинитися. Говорімо своєю рідною, українською мовою. Без будь-яких «але». Адже мова має значення!

Література

1. *Авраменко О. М.* Українська мова як ДНК нації: чому важливо її знати і розмовляти? Експрес : вебсайт. 24 листопада 2020 р. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=pApAJtkXvsY> (дата звернення 07.12.2024).
2. *Горбач О. Т.* Генеза української мови та її становище серед інших слов'янських мов. Зібрані статті : у 3-х томах. Т.3. Мюнхен, 1993.
3. *Гриценко П. Ю.* Коли з'явилась українська мова, як говорили на Русі, мовні каліки з СРСР. 6 липня 2021 р. Локальна історія : вебсайт. URL: https://www.youtube.com/watch?v=ORaC_3aLuEw (дата звернення 07.12.2024).
4. *Демська О. М.* «Українська мова. Подорож із Бад-Емса до Страсбурга». Vivat. Харків. 2023. 304 с.
5. *Жадан С. В.* Жадан про мову та українські книжки. 24 листопада 2019 р. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=QH7vDc6iApc> (дата звернення 07.12.2024).
6. *Житецький П. Г.* Очерк звуковой истории малорусского наречия. К. 1876. 376 с. URL: <https://archive.org/details/zhitetski3/1876/page/n389/mode/2upc> (дата звернення 07.12.2024).
7. *Забужко О. С.* Не бійтесь говорити українською. 2 вересня 2017 р. URL: https://www.youtube.com/watch?v=dki9tCf_3uI (дата звернення 07.12.2024).
8. *Забужко О. С.* Мова, за яку розстрілювали. Про фобію меншовартості, або скільки можна умовляти? Експрес : вебсайт. URL: https://espresso.tv/article/2019/02/19/mova_za_yaku_rozstrilyuvaly_pro_fobiyu_menshovartosti_abo_s_kilky_mozhna_umovlyaty (дата звернення 07.12.2024).
9. *Залізняк Л. Л.* Походження українців у лещатах імперських міфів. *Магістеріум. Археологічні студії*. 2005. Вип. 20. С 94–100. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Zalizniak/Pokhodzhennia_ukraintsiv_U_leschatakh_imperskykh_mifiv.pdf (дата звернення 07.12.2024).
10. *Залізняк Л. Л.* Чи справді був старшим «старший брат». *Берегиня*. 1997. № 3–4. С. 42–46.
11. *Карпенко Ю. О.* Українська гіпотеза. *Мовознавство*. 1993. № 5. С. 3–9.
12. *Німчук В. В.* Походження й розвиток мови української народності. *Українська народність : нариси соціально-економічної і етно-політичної історії*. К. 1990. С. 190–235.
13. *Німчук В. В.* Періодизація як напрямок дослідження генези та історії української мови. *Мовознавство*. 1998. № 1. С. 3–15.
14. *Огієнко І. І.* (Митрополит Іларіон). *Історія української літературної мови*. Київ, 1995. 440 с.
15. *Півторак Г. П.* Українці: звідки ми і наша мова. Київ, 1993. 182 с.
16. *Півторак Г. П.* Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов. Київ, 2000. 151 с.
17. *Потебня А. А.* К истории звуков русского языка. Воронеж, 1876. 243 с. URL: <http://escriptorium.univer.kharkov.ua/handle/1237075002/8493> (дата звернення 07.12.2024).
18. *Ткаченко О. Б.* Місце України й української мови на карті світу. *Мовознавство*. 2001. № 1.

С. 3–13. 19. Царук О. В. Українська мова серед інших слов'янських. Етнологічні та граматичні параметри: монографія. Дніпропетровськ : Наука і освіта. 1998. 323 с. 20. Фаріон І. Д. Про мову, культуру та інше. Не кажіть, що мова не має значення та не на часі. 15 червня 2022 р. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=qKw1IB3zRwo> (дата звернення 07.12.2024). 21. Шевельов Ю. В. Історична фонологія української мови : пер. з англ. / Ю. Шевельов; пер. : С. Вакуленко, А. Даниленко; Канад. ін-т укр. студій, Схід. ін-т українознав. ім. Ковальських, Харків. іст.-філол. т-во. Харків : Акта, 2002-ХІІ, 1054 с. 22. Мрія, мистецтво і переможець: список українських слів, які насправді є авторськими. РБК-Україна: вебсайт. 08 грудня 2024 р. <https://www.rbc.ua/rus/styler/mriya-mistetstvo-i-peremozhets-spisok-ukrayinskih-1715246353.html> (дата звернення 07.12.2024). 23. Як українці українською заговорили? 08 вересня 2024 р. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=2TqtNB5XSUM> (дата звернення 07.12.2024). 24. Ютуб-канал «Реальна історія» Акіма Галімова. URL: www.youtube.com/@realnaistoriia (дата звернення 07.12.2024). 25. Ютуб-канал «Локальна історія» URL: www.youtube.com/@localhistoryUA (дата звернення 07.12.2024).

*Єлизавета Довга,
здобувач другого (магістерського) рівня
вищої освіти 2 року навчання
історико-філологічного факультету
Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
Науковий керівник: к.філол.н., доц. Т. О. Євтушина*

ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ 6 КЛАСУ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ДІЄСЛОВА (НА МАТЕРІАЛІ ПРОГРАМОВИХ ТВОРІВ ПРО КОЗАКІВ)

Анотація: У статті започатковано аналіз формування граматичної компетентності учнів 6 класу під час вивчення дієслова на матеріалі програмових творів про козаків. Розпочато створення комунікативних вправ із використанням повісті Марії Морозенко «Іван Сірко – великий характерник». Доведено, що в обраній повісті дієслова – ключова мовна одиниця, за допомогою якої письменниця описує дії та події, що відбуваються з головним персонажем. Зазначено, що використання цього художнього тексту сприятиме кращому розумінню вживання дієслів у контексті, розвиватиме навички аналізу тексту.

Ключові слова: дієслово, граматична компетентність, вправи, повість Марії Морозенко «Іван Сірко – великий характерник».

Abstract: The article begins the analysis of the formation of grammatical competence of 6th grade students during the study of verbs based on the material of curriculum works about the Cossacks. The creation of communicative exercises using Maria Morozenko's story "Ivan Sirko - a great character" has been started. It is proved that in the selected novel, verbs are the key language unit with which the writer describes the actions and events that occur with the main character. It is noted that the use of this artistic text will contribute to a better understanding of the use of verbs in context, and will develop the skills of text analysis.

Key words: verb, grammatical competence, exercises, Maria Morozenko's story "Ivan Sirko - a great character".

Наукове видання

**ЛІНГВІСТИКА Й ЛІНГВОДИДАКТИКА: ЗДОБУТКИ І
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

06-07 грудня 2024 року

**МАТЕРІАЛИ ЮВІЛЕЙНОЇ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ**

Збірник тез доповідей

Рецензенти:

Марчук Л. М. – д.філол.н., проф., завідувач кафедри журналістики Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;

Нагорна Н. В. – к.пед.н., доцент кафедри педагогічної освіти та соціальної реабілітації Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Технічний секретар – Тетяна Євтушина

Формат 60х90/16.

УМ.-ДРУК. АРК. 6